

Stadsmiljöplan - Söderköpings innerstad

Detalj av van der Aaveles stick över Söderköping år 1707.

HISTORISK ÅTERBLICK

SÖDERKÖPING är en gammal bo- och handelsplats. Trakten är mycket rik på fornlämningar, främst gravfält. De äldsta kända är från brons- och järnåldern. I de bergiga skogsområdena nordost om staden finns inte mindre än fyra fornborgar från järnåldern. Ramunderborgen är den största och ligger endast två kilometer från stadskärnan. Vid utgrävningar i de centrala delarna av staden har man påträffat en mängd medeltida bruksföremål i de djupa kulturlagren.

Från en marknadsplats växte Söderköping till stad och i skrift är Söderköping känt från 1200-talet. Under medeltiden var Söderköping en av de främsta handels- och sjöfartsstäderna i Sverige. Genom Slätbaken stod

staden i förbindelse med Östersjön och de rika Hansastäderna. Fartyg seglade i den då mäktigt breda Storån ända fram till nu varande Rådhusorget. Åbodar och magasin kantade stränderna. Innanför strandtomterna löpte gator parallellt med Storån. Gränder och trappor ledde från huvudgatorna ner till ån.

Den medeltida bebyggelsen var oftast av trä, knuttimrad eller i skiftesverk-teknik. De torvtäckta timmerhusen låg i täta klungor. Byggnaderna omfattade inte endast bostadshus utan även förrådshus, verkstäder, stall och uthus. Rådhuset och kyrkorna höjde mäktigt sina torn och spiror över de låga husklungorna.

Idag finns endast tre medeltida stenbyggnader kvar: St. Laurenti kyrka, Drothems kyrka samt Johan III:s hus vid Storgatan (nuv. Wallbergs). Där- emot finns ett ganska stort antal murrester och källare av medeltida karaktär kvar. Biskop Brasks hus på Munkbrogatan och det s.k. källarhuset på Storgatan är exempel på hus med nyare överbyggnader men med medeltida källare.

1600-talet och även 1700-talet innebar en stagnation i Söderköpings utveckling. Tomterna vid Skönbergagatan hade, som vid stadens övriga större gator, bostadshus vid gatan och ekonomibyggnader, stall etc. innanför. I kv. Hospitalsstugorna och kv. Ryggåsstugan var gårdarna mycket små och med få uthus. Detta gällde särskilt för tomter, som tillhörde Hospitalet. Kvarvarande bebyggelse i dessa kvarter ger en typisk bild av en gammal stads småbebyggelse. Längs Storgatan finns också en del hus från 1700-talet. Dessa för sin tid gedigna borgarhus bidrar idag, att tillsammans med den slingrande gatan, ge stadskärnan dess ålderdomliga karaktär.

1800-talet innebar en hel del förändringar i stadsbilden. En för staden ny typ av arkitektur uppstod. Karakteristiskt var breda former, stora fönster, rika taklistprofiler och svagt sluttande sadeltak. Orneringsdetaljer och fönsterinramningar var övervägande i nyantik stil. I denna nya, solida arkitektur kan utläsas förhoppningar om en ny storhetstid för Söderköping i samband med kanalens tillkomst och Brunnens uppblomstring som kurort.

1850-talets arkitektur präglar delar av kvarvarande bebyggelse längs Skönbergagatan och Ågatan samt även inom Brunnssområdet. På Rådhusstorget står det pampiga Blomqvistska huset, som var stadens magnifikaste privat-hus och som nu, sedan 1981, är byggnadsminnesförklarat.

I slutet på 1800-talet blev det alltmer vanligt med putsade och panelklädda hus. Söderköping övergick från att ha varit en stad i grått och rött till en stad övervägande i vitt, gult och grönt.

1900-talet har präglats av nya bostadsområden i stadens utkanter. I de centrala delarna medförde punktingrepp under seklets första hälft omfattande rivningar i en del kvarter. Den nya bebyggelsen bröt många gånger mot den äldre bebyggelsen gällande form och skala. Efter hand väcktes intresset att värna om miljön och den äldre bebyggelsen. Stadsplanerna omarbetas nu kontinuerligt inför aktuella exploateringsförslag. Cirka hälften av samtliga stadsplaner är ändrade och innefattar även bestämmelser om hänsyn till kulturhistoriskt värdefull bebyggelse.

I det generalplaneförslag som antogs av kommunfullmäktige år 1977 formuleras målsättningen:

*Den nuvarande markanvändningen och stadsmiljön bör bevaras.
Nuvarande exploateringsgrad bör bibehållas. Nya byggnader skall
anpassas till den kulturhistoriskt värdefulla bebyggelsens karaktär.*

1700-tals bebyggelse, kv. Ryggåsstugan

STADSMILJÖPLAN

Söderköpings innerstad har ett förhållandevis stort inslag av kulturhistoriskt intressant bebyggelse. Tillsammans med gatunätet och andra allmänna platser bildar den en miljö som ur bl.a. historiska synpunkter är värd att bevara för eftervärlden. Kommunen vill därför kunna ställa större krav på innerstadens bebyggelse än på den i mindre kulturhistoriskt intressanta områden. Det skall ske genom att man kommer att tillämpa föreskrifterna i 3 § i Plan- och bygglagen om att särskild hänsyn skall tas till områdets egenart vid utformning och färgsättning av en byggnads yttre.

3 § i Plan- och bygglagen har följande lydelse:

Byggnader skall placeras och utformas på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- eller landskapsbilden och till natur- och kulturvärdena på platsen. Byggnader skall ha en yttre form och färg som är estetiskt tilltalande, lämplig för byggnaderna som sådana och som ger en god helhetsverkan.

Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara.

Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas.

Byggnaders yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt till omgivningens karaktär.

För att definiera de krav som ställs på bebyggelsen har föreliggande stadsmiljöplan utarbetats. Den innehåller bl.a. regler vad gäller storlek, utformning, materialval mm vid ny-, om- och tillbyggnadsåtgärder samt vid underhåll. Stadsmiljöplanen kommer att fungera som riktlinjer för Samhällsbyggnadskontorets bygglovsprövning inom området och är utgivna i denna form för att dessutom ge de boende information om bebyggelsekraven.

En byggnad, som bevarat sin ursprungliga karaktär, har ett kulturvärde i sig själv. "Blomqvistska huset". Byggnadsminne 1981.

Även enkla hus kan ha stor betydelse för stadsbilden och utgör tillsammans miljöer med högt kulturhistoriskt värde.

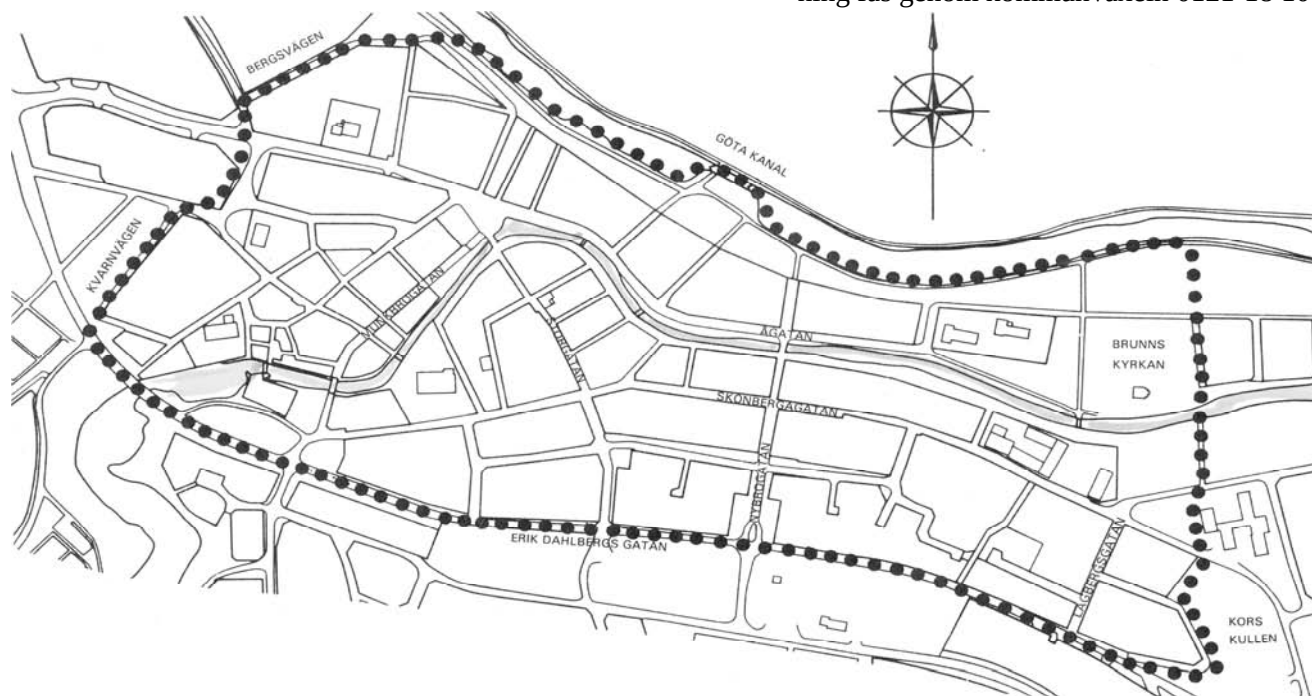

I mindre känsliga delar av området kan Samhällsbyggnadskontoret komma att göra smärre avsteg från stadsmiljöplanen vid bygglovsprövning. Riktlinjer för byggnadsnämndens bygglovsprövning samt kulturhistoriska synpunkter framgår av sid. 12 t.o.m. 30.

ANTAGANDET AV STADSMILJÖPLANEN INNEBÄR ATT 3 § I PLAN- OCH BYGGLAGEN SKALL TILLÄMPAS INOM OMRÅDET.

Inom områden som innefattas i stadsmiljöplanen finns en stor andel kulturhistorisk värdefull bebyggelse. Kartläggning och utvärdering har skett genom läns museets försorg, år 1970. Varje byggnad beskrivs kortfattat gällande material, byggnadsstil etc. Kultur- och miljövärde bedöms enligt en tregradig skala, A, B och C, där klass A har det största bevarandevärdet.

Inventeringen finns tillgänglig på Samhällsbyggnadskontoret. Lån med förhöjt låneunderlag och särskilt tillägglån kan utgå för byggnader av särskilt kulturhistoriskt intresse. Upplysningar gällande lånemöjligheter kan fås genom kommunens förmedlingsorgan. Hänvisning fås genom kommunväxeln 0121-18 100.

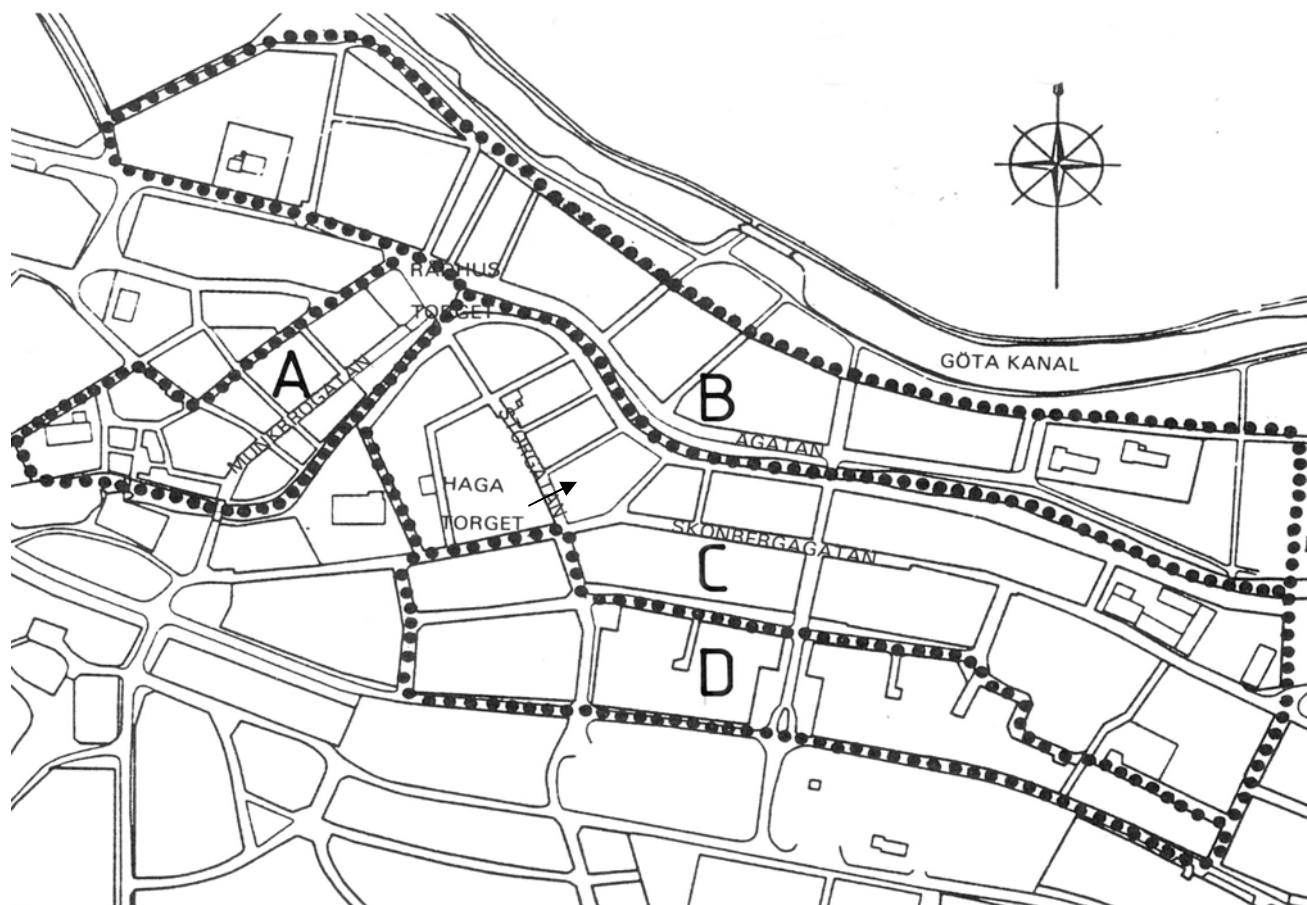

GRÄNS FÖR OMRÅDE INOM VILKET 3 § I PLAN- OCH BYGGLAGEN KOMMER ATT TILLÄMPAS. Stadsmiljöplanen utgör riktlinjer för Samhällsbyggnadskontorets bygglovsprövning inom området.

BEBYGGELSEKARAKTÄR

Staden har väl bevarad bebyggelse från 1700-talet och 1800-talen, men vissa kvarter har fått ett oenhetligt utseende, då äldre bebyggelse ersatts med byggnader av annan karaktär och dimension. Om man utgår från faktorer som tomtstorlek, husgruppering, fasadutformning etc. kan stadsbebyggelsen särskiljas i olika områden. Inom varje område finns en viss variation, men varje område för sig är i stort karaktärsmässigt sammanhängande och olika från övriga områden.

Karta baserad på undersökning utförd av S. Bardgård.

Område A

Område A är den del av staden som bäst bevarat den ålderdomliga karaktären. De större gatorna och en del gränder har samma sträckning som under medeltiden. Tomterna är av skiftande mått och oregelbundet formade, vilket också var typiskt för den medeltida stadsplanen.

Betecknande för området är den småskaliga bebyggelsen. Bostadshusen är nästan undantagslöst förlagda i tomtgräns, ibland med gaveln vänd mot gatan.

Fasaderna är i regel beklädda med traditionell lockpanel eller locklistpanel.

Fönstren är till övervägande del fyrdelade med profilerade spröjs och bågar och har i allmänhet släta omfattningar.

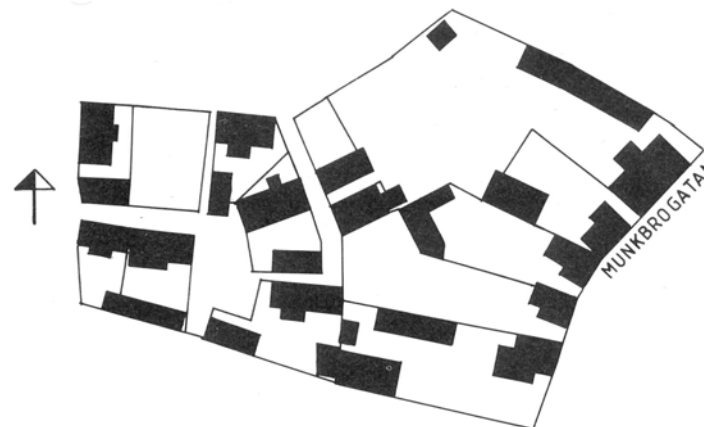
Taken på bostadshusen är oftast i grundtypen ett sadeltak, ibland brutet, i några fall även valmat (taktyper – se sid. 24). Pulpettak förekommer endast på enklare byggnader.

Takmaterialet är övervägande lertegel, en- eller tvåkupigt. Plåttak förekommer ytterst sparsamt.

Innanför bostadshusen på de större tomterna finns ofta en trädgård med fruktträd och traditionella svenska växter.

Tomterna avgränsas ofta mot gatan med staket, i enstaka fall med plank.

Större delen av den äldre bebyggelsen inom området är kulturhistoriskt värdefull. De äldsta återfinns inom Hospitalskvarteren och kv. Ryggåsstugan och är från sent 1700-tal eller tidigt 1800-tal.

Tomterna inom område A är oregelbundet formade med småskalig bebyggelse. Bostadshusen är förlagda i tomtgräns ibland med gaveln vänd mot gatan.

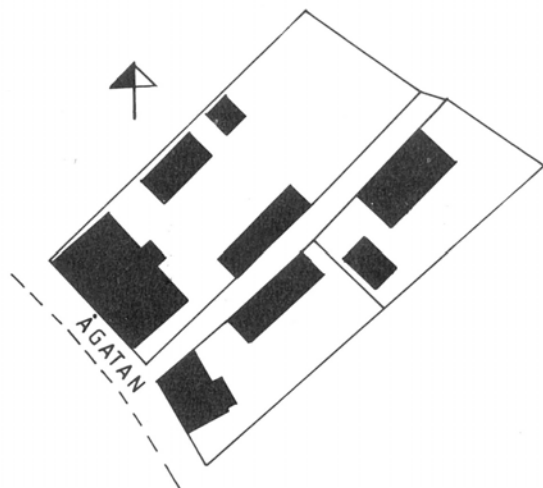
Munkbrogatan kantas till stor del av genuin 1700- och 1800-tals bebyggelse.

Område B

Område B omfattar bebyggelsen norr om Ågatan. Smala gränder leder vinkelrätt ner mot Storån. Mellan gränderna ligger långsmala kvarter. Tomterna är relativt stora och bebyggda med förhållandevis många ekonomibyggnader och uthus, vilket beror på den verksamhet som tidigare bedrevs. Handel och hantverk var vanligt i dessa kvarter. Handelsgårdarna krävde liksom hantverksgårdarna ett stort antal ekonomibyggnader. Många borgare levde dessutom delvis på jordbruk, vilket gjorde uthus, stall och förrådsbyggnader nödvändiga.

Bebyggelsen i område B är, fränsett den västra delen, till största delen från 1800-talet och tidigt 1900-tal. Äldre småskalig bebyggelse samsas med 1850-talets solida tvåvåningsbyggnader samt ett och annat trevåningshus.

Tomterna inom område B är mestadels långsmala med flera byggnader på varje tomt. Bostadshus såväl som ekonomibyggnader och uthus är förlagda i tomtgräns så att gårdsrum bildas.

Bebyggelsen inom område B är till största delen från 1800-tal och tidigt 1900-tal, men har också inslag av småskalig äldre bebyggelse.

Bostadshusen är som regel förlagda mot gatan med uthus och ekonomibyggnader i tomtgräns, så att ett slutet gårdsrum bildas.

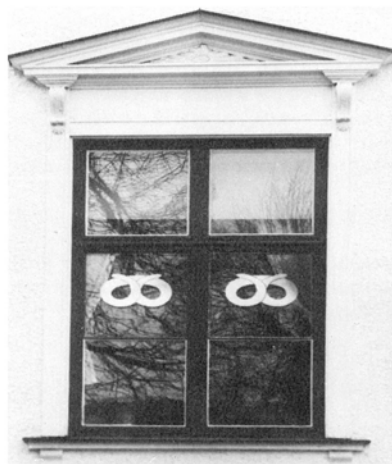
Forts. område B

De äldre bostadshusen vid Ågatan är mestadels uppförda med timmerstomme och putsfasad. De har, liksom de panelklädda husen ofta hög detaljeringsgrad, d.v.s. är försedda med pilastrar*, knutlådor, gesimser* etc.

Uthus och ekonomibyggnader är i regel panelklädda, vanligtvis med slät, liggande panel.

Bostadshusens fönster är ofta med sex rutor. Omfattningarna har varierande utförande, men har ofta en stram utformning i nyantik stil, ibland med gesimser*.

Takmaterialet på bostadshusen är övervägande lertegel. Plåttak förekommer endast i mindre utsträckning. Sadeltaken dominerar, ibland brutna ibland valmade (taktyper – se sid. 24).

Vä: Fönsteromfattning med gesims* och fronton*. Hö: Vanligt förekommande fönsteromfattning på putsade hus; en slätputsad omfattning med markerade övre hörn.

Ett för Söderköping karakteristiskt 1850-tals hus med stora fönster, symmetriskt placerade på fasaden och med profilerad takfotsinklädning.

Omsorgsfullt detaljarbete präglar ofta de panelklädda husen inom område B.

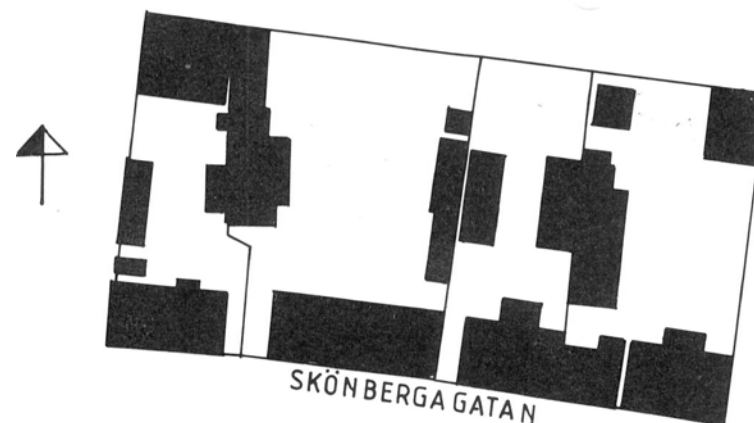
Område C

Område C omfattar ett område som ligger mellan Storån och Bielkegatan samt sträcker sig från S:t Laurenti kyrka i väster t.o.m. Brunnen i öster.

Kvarteren väster om Hagatorget har ej genomgått större förändringar sedan medeltiden beträffande stadsplanen. Såväl gatusträckningar som kvarterens form har i stort sett bibehållits. Bebyggelsen är här till största delen från 1700- och 1800-talet och har i vissa fall källargrunder från tidigare århundraden. Andel putsade hus är ungefär lika andelen panelklädda hus. Några byggnader är uppförda i sten, två av dem med ursprungliga delar från 1500-talet. Fasadernas detaljeringsgrad varierar. Pilastrar* och gesimser* är dock vanligt förekommande både på panelklädda och putsade hus. Fönstren är till övervägande del fyrdelade. Omfattningarna varierar i utförandet från enkla, släta omfattningar till mera detaljrika.

Östra delen av område C omfattar kvarteren på ömse sidor om Skönbergagatan. Bebyggelsen längs den norra sidan utgörs av homogen 1800-talsbebyggelse. Tomterna är rektangulära med huvudbyggnad i gatuliv samt med uthus och bodar in mot gården. Byggnaderna mot gatan upptar större delen av tomtbredderna och uppfattas därigenom som sammanbyggda. Tomterna åtskiljs från varandra genom plank eller staket.

Gårdarna inom område C har många gånger kvar sin genuina prägel med beläggning av grus eller kullersten, vårdträd* och rabattväxter. De tomter som öppnar sig mot Storån har ofta gräsytor och mindre trädgårdar.

Tomterna inom område C har skiftande storlekar och är oftast av rektangulär form.

Västra delen av område C har delvis kvar sin medeltida karaktär genom att gatusträckningar och kvarterens form i stort sett har bibehållits.

Område D

Område D nära riksväg E22 utgör en del av Söderköpings "ansikte" utåt. Största delen av bebyggelsen har tillkommit under 20- och 30-talet. Tomterna har ganska enhetlig storlek och form. Av bostadshusen är en del förlagda i tomtgräns, medan andra är mera fritt liggande med tomtyta runt omkring.

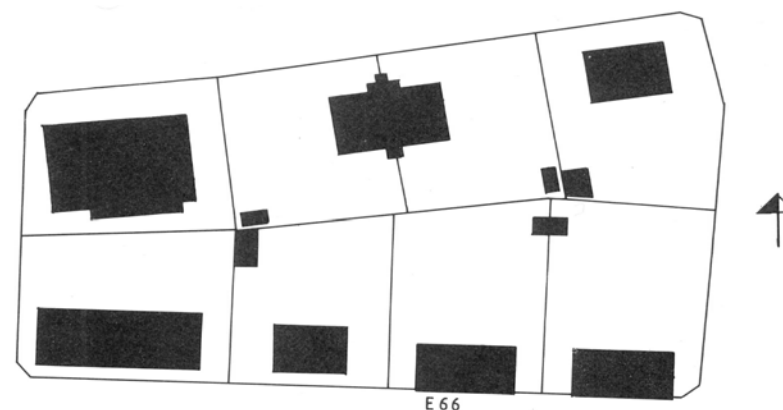
Östligaste delen av området består av relativt likartad bebyggelse av 20-talets småhuskaraktär: enplansvillor med brutet sadeltak, burspråk eller frontespis*, sexdelade fönster. Några av husen har bytt yttre karaktär i och med olyckligt val av nytt fasadmateriäl samt utbyte till annan typ av fönster. Trots detta framstår området som relativt enhetligt.

Område D består för övrigt av mera blandad bebyggelse med ibland stora karaktärsskillnader. Villor, några i trä av sekelskifteskaraktär, andra i patricierstil* får samsas med hyreshus i funkisstil. Även här har byte av fasadmateriäl till plåt, i något fall till fasadtegel, påtagligt förändrat husens uttryck.

Generellt gäller för hela området, fränsett 40-talets hyreshus, att fasadernas utformning varierats genom burspråk, frontespiser*, profilerade takgesimser* etc. Taken är huvudsakligen av sadeltakstyp varav nära hälften är brutna eller valmade (taktyper – se sid. 24).

Vanligt inom området är fyr- och sexdelade fönster. Tvådelade fönster förekommer till cirka en fjärdedel.

Tomterna inom område D åtskiljs från varandra genom inramning av grönska, ibland tillsammans med staket.

Område D har genom sin senare tillkomst en mera enhetlig tomtindelning. Bebyggelsen är regelmässigt förlagd med förgård mot gata.

Östligaste delen av område D har relativt enhetlig bebyggelse av 20-talets småhuskaraktär.

Bebyggelsegruppering (riktlinjer)

GRUPPERING SKALL SKE EFTER DET BEFINTLIGA MÖNSTRET INOM RESPEKTIVE OMRÅDE.

Detta innebär väsentligen, bortsett från område D, att huvudbyggnad skall förläggas i gatuliv och uthus i tomtgräns, så att ett slutet gårdsrum bildas. Beträffande placering av nya byggnader i område D får bedömning ske från fall till fall, då området har karaktär av mer fritt liggande bebyggelse och grupperingsmönstret varierar.

EKONOMIBYGGNADER OCH GARAGE SKALL FÖRLÄGGAS FRISTÅENDE FRÅN HUVUDBYGGNADEN.

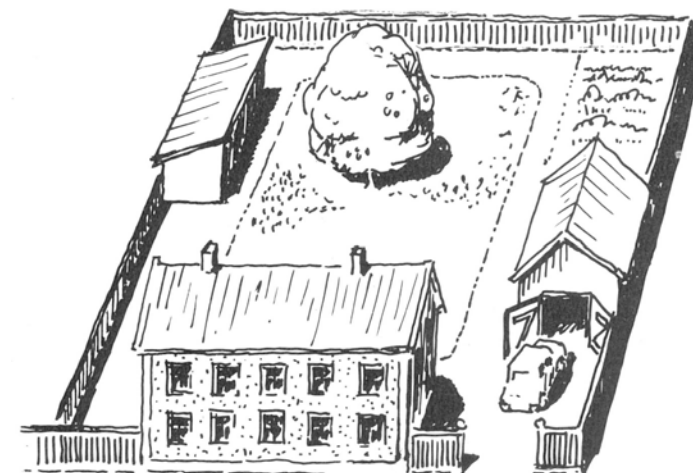
Ett fristående garage eller en ekonomibyggning ger större möjlighet att skapa en skyddad gård med hjälp av växter, plank eller staket.

UPPRUSTA OCH BEVARA BYGGNADER I STÄLLET FÖR ATT RIVA!

Söderköpings äldre bebyggelse har gårdsbildningar med många ekonomibyggnader och uthus. Handels- och hantverksgårdarna krävde lagerutrymmen, husrum för besökande, stall etc. Många av de äldre uthusbyggnaderna används inte längre, vilket kan leda till eftersatt underhåll. Försök om möjligt bevara byggnaderna, de kan kanske ges nya funktioner. Rivningar medför splittring av både gårds- och gatumiljön.

Den äldre stadsbebyggelsens gatumiljöer växte fram genom tradition och regler. Fasader i gatuliv utgjorde en naturlig avgränsning mellan offentlig miljö och privat.

Förutsättningar för ett avskilt gårdsrum skapas, om huvudbyggnad förläggs i gatuliv, garage och uthus i tomtgräns.

Gårdar (kulturhistoriska synpunkter)

UTFORMA GÅRDARNA PÅ TRADITIONELLT SÄTT MED GRUS OCH GRÄSYTOR OCH KULLERSTENBELÄGGNINGAR.

De slutna gårdsbildningarna med vårdträd* och rabatter är av största betydelse för stadsbilden.

Splittra ej gemensam gård genom uppdelning och avskärmning med staket, häck eller dylikt i syfte att skapa privat vistelseyta.

OMGÄRDA GÅRDARNA I TOMTGRÄNS MED STAKET, PLANK ELLER HÄCK.

Plank och staket tillhör sedan gammalt Söderköpings gatubild. De ger tillsammans med byggnader i tomtgräns privata uterum. Plank, staket och grindar bör anpassas till husets byggnadsstil och till omgivande miljö. Höjd och brädfodring är avgörande för utseendet. Beträffande lämplig utformning se kapitel om staket, sid. 28.

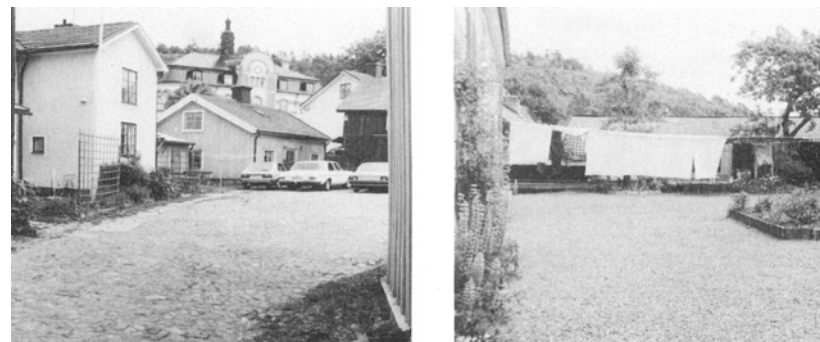
PLANERA OCH FÖRNYA TRÄDGÅRDEN EFTER GAMMALT MÖNSTER MED TRADITIONELLA VÄXTER.

Trädgården fyllde ursprungligen en ren nyttofunktion. Borgarna odlade förutom frukt även humle, grönsaker och kryddor för eget bruk och till försäljning.

Prydnadsträdgårdar blev allt mer populära i slutet på 1700- och under 1800-talet. Syren, schersmin och kaprifol är exempel på klassiska prydnadsbuskar. Traditionella rabattväxter är t ex liljor, pioner, stormhatt och löjtnantshjärtan.

Plantera ej in högförädlade exotiska buskar eller barrväxter i gammal trädgårdsmiljö, där de ser främmande ut och ej kommer till sin rätt.

Terrasser, stenpartier etc. förekom vanligtvis inte i den traditionella trädgården och ger många gånger ett överarbetat intryck.

Grus- och kullersten som beläggning på gårdsplaner har sin tradition från handels- och hantverksgårdarna. Både grus- och kullersten medger riklig infiltration av regn- och smältvatten, vilket är gynnsamt för gårdens grönska.

Många av stadsgårdarna har en genuin prägel. Mot planket klättrar bl.a. kaprifol, klängrosor och snöbär. Grusgången leder till en köks-trädgård. Till vänster om gången trängs syrener med vinbärsbuskar, klematis och klängrosor.

Nybyggnad (riktlinjer)

NYA BYGGNADER SKALL GES SÅDAN VOLYM OCH PROPORTION I FASAD- OCH TAKUTFORMNING ATT DE HARMONIERAR MED ÄLDRE BEBYGGELSE.

De äldre husen utmärks av rektangulär planform, enkel planlösning, fasad som uppvisar jämn fördelning av fönster samt sadeltak med måttlig lutning. Breda 1½-plans hus med låg fasadhöjd och branta dominerade tak skiljer sig väsentligt till karaktären från äldre bebyggelse och kan ej godtas inom område där stadsmiljöplanen gäller.

VÄLJ EN ENKEL REKTANGULÄR PLANFORM OCH BEGRÄNSA BREDDEN.

Hus med förhöjt fasadliv ger proportioner anpassade till äldre bebyggelse och medger dessutom inredning av vindsutrymme.

TAKET SKALL UTFORMAS SOM SADELTAK. LÄMPLIG TAKVINKEL ÄR MELLAN 30-37°.

Små takutsprång är att eftersträva eftersom detta minskar takytan och ger större del synlig väggyta.

SOCKELN SKALL HA EN HÖJD AV MINST 40 CM.

Handikappsanpassning får lösas på bästa sätt i varje särskilt fall.

SKORSTENEN HAR BETYDELSE FÖR HUSETS HELHETSINTRYCK OCH FÅR EJ UTESLUTAS.

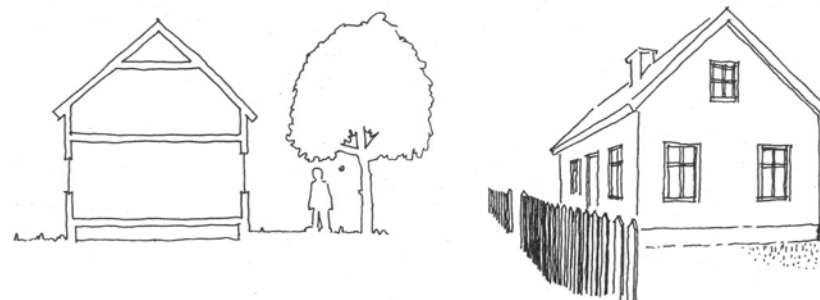
Utforma skorstenen enligt gammalt mönster med ordentlig höjd och utkragat krön.

TAKKUPOR BÖR UNDVIKAS I GATUPERSPEKTIV MEN KAN ACCEPTERAS MOT GÅRDSSIDAN.

Bedömning får ske i varje enskilt fall.

Utmärkande för det äldre huset är en måttlig bredd, en fasad som dominerar över takytan, jämnt fördelade fönster samt ett sadeltak av måttlig lutning.

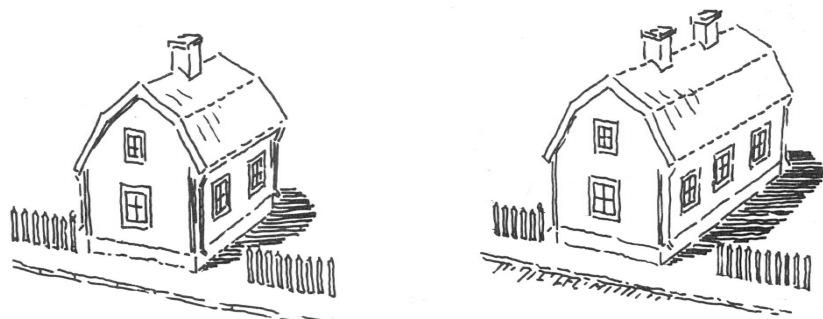
Hus med rektangulär grundform och förhöjt husliv ger proportioner anpassade till äldre bebyggelse och medger dessutom inredning av vindsutrymme.

Tillbyggnad (riktlinjer)

VID TILLBYGGNAD SKALL DEN NYA HUSKROPPEN UNDERORDNA SIG DEN URSPRUNGLIGA BYGGNADENS ARKITEKTUR, FÄRGSÄTTNING OCH DETALJRIKEDOM.

Använd samma fasadmaterial, takutformning och detaljeringsgrad som på den befintliga huskroppen. Tillbyggnaden bör lämna ytterhörn och takfot fria på det ursprungliga huset, så att dess konturer ej utplånas.

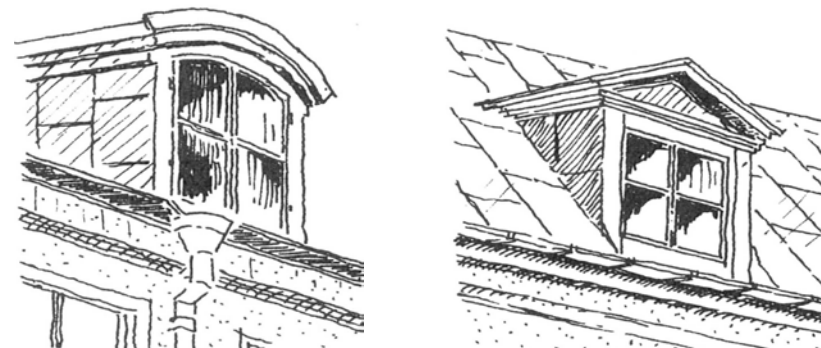
När huset ligger vänt med gaveln mot gatan är en förlängning oftast det bästa utbyggnadsalternativet.

Om huset ligger med långsidan mot gatan kan denna vinkeltillbyggnad i 1½-plan göras.

NYTILLKOMNA TAKKUPOR SKALL I UTFORMNINGEN ANKNYTA TILL URSPRUNGSHUSET.

Takkuporna bör placeras så att minst två tegelpannerader behålls nedanför fönstret. Detta gör att taket ser sammanhållet ut och att fasaden ej splittras. Takkuporna skall beläggas med samma tegel som resten av taket, alternativt med falsad plåt. Fönstren skall beträffande proportionering och spröjs överensstämma med befintliga fönster.

Takkuporna bör placeras så att taklisten förblir obruten. Utformning av takkuporna skall ansluta till lämpliga äldre förebilder.

Ombyggnad (riktlinjer)

VID RENOVERING OCH OMBYGGNAD SKALL HUSETS ARKITEKTUR, DETALJRIKEDOM OCH FÄRGSÄTTNING BEAKTAS. KOMPLETTERA VARSAMT!

Äldre trähus har ofta fasader av stående träpanel med kraftigt dimensionerade brädor. Om panelen måste bytas ut kan brädor med särskilt stora bredder specialbeställas till måttlig merkostnad.

Vid reparation av puts, använd om möjligt samma material som originalputs. Kalkfasader renoveras bäst med kalkbruk, kalkcementfasader med kalkcementbruk etc.

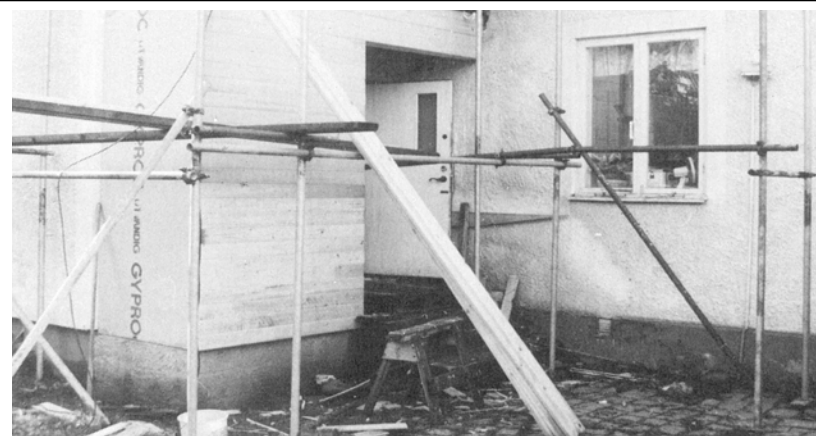
VID UTBYTE ELLER ISÄTTNING AV NYA FÖNSTER SKALL DESA HA SAMMA UTSEENDE SOM BEFINTLIGA FÖNSTER BETR. MÅTT OCH SPRÖJS.

Äldre fönster är många gånger lönsamma att reparera. Snickerierna är oftast kvalitetsarbeten av tätvuxet virke. Byt ej ut blåsta fönsterglas i onödan, de har kanske ojämnheter men är i gengäld mera nyanserade. Gamla fönsterbeslag fungerar både som prydnad och som förstärkning av bågen. Måla dem i bågens färg.

BIBEHÅLL DETALJERINGSGRADEN!

Uteslut inte våningsband, lister och andra detaljer vid fasadrenoveringar. Dörr- och fönsterfoder var förr betydligt bredare än vad som är vanligt idag. Komplettera med samma typ.

OM SKORSTENEN MÅSTE BYGGAS OM ELLER ERSÄTTAS SKALL URSPRUNGLIG PLACERING OCH UTFORMNING EFTERSTRÄVAS.

Bygglov krävs enligt Plan- och bygglagen för nybyggnad, till- och ombyggnad samt för en rad andra åtgärder.

Till *andra åtgärder* räknas bl.a. väsentligare ändring, vatten- och avloppsinstallation, ändrad användning, schaktning och fyllning, uppsättning av mur och plank samt (inom stadsplan) omfärgning av fasad och rivning av byggnad.

För en bygglovspliktig åtgärd av normal omfattning skall bl.a. följande handlingar lämnas till Samhällsbyggnadskontoret:

- Bygglovsansökan
- Situationsplan
- Huvudritningar
- Översiktlig teknisk beskrivning

Samhällsbyggnadskontoret kan ge upplysningar om i hur många ex varje handling skall lämnas och när de behöver vara arkivdugliga.

Isolering (riktlinjer)

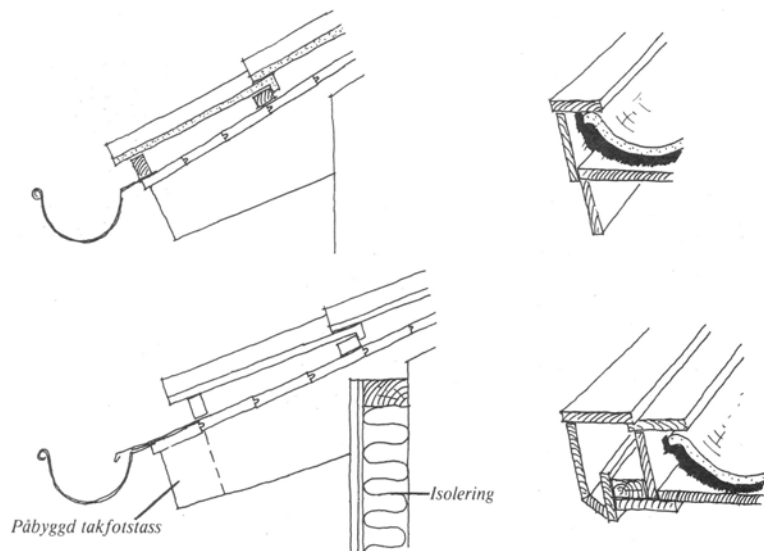
UNDVIK UTVÄNDIG TILLÄGGSISOLERING - EN ÅTGÄRD SOM MEDFÖR STORA INGREPP OCH STORA KOSTNADER.

Satsa i första hand på enklare åtgärder, som ger hög effekt och små ingrepp som t ex:

- Tätning av fönster och dörrar.
- Tilläggsisolering av bjälklag.
- Justering av ventilationsanläggning och värmeanläggning.

OM UTVÄNDIG ISOLERING MÅSTE SKE SKALL HUSETS KARAKTÄR ÅTERSTÄLLAS.

Byt ej till annan typ av fasadmaterial. Flytta ut fönster i fasadliv. Justera sockel och taksprång med påbyggnad.

Vid en tilläggsisolering kan takfot och gavelsprång behöva byggas ut, för att husets proportioner inte skall förändras.

SCHEMATISK ÅTGÄRDSVÄRDERING

ÅTGÄRD	OMDÖME
Tätning av fönster och dörrar	Mycket god effekt, inga ingrepp
Tilläggsisolering av bjälklag	Mycket god effekt, små ingrepp
Justering av ventilations- och värmesystem	Mycket god effekt, inga ingrepp
Vindisolering (vindskydd) av väggar	Mycket god effekt, måttliga ingrepp
Tilläggsisolering av yttervägg	Viss effekt, stora ingrepp om inte åtgärderna kan sättas in i samband med större ombyggnad eller reparation.

Det är i allmänhet mer lönsamt och mer effektivt att tilläggsisolera botten- och vindsbjälklagen än att tilläggsisolera ytterväggarna. Vid isolering av vindsbjälklaget kan den gamla isoleringen med fördel ligga kvar.

Tätning och isolering av botten- och vindsbjälklagen bör därför prioriteras framför en tilläggsisolering av ytterväggarna.

Ur riksantikvarieämbetets skrift:
"Underhåll, upprustning, ombyggnad"

Fasadmaterial (riktlinjer)

VID VAL AV FASADMATERIAL SKALL STADSBILDENS KARAKTÄR NOGA BEAKTAS OCH ANPASSNING SKE TILL BEFINTLIG BEBYGGELSE OCH BYGGNADSTRADITION.

Under 1800-talet blev det allt vanligare att klä de gamla timrade husen med panel, vilken dels tjänade som en isolering och dels som en försköning av huset. Putsning av trähus slog igenom på allvar i mitten på samma århundrade. Vid fasadarbeten på både panelklädda och putsade hus strävade man efter att efterlikna stenhus, vad gäller detaljer och färgsättning.

VID FASADBEKLÄDNING MED PANEL SKALL TRADITIONELL PANEL SÅSOM LOCKPANEL, LOCKLISTPANEL ELLER SLÄT PANEL ANVÄNDAS.

Den djupaste förankringen i byggnadstraditionen har den stående panelen utförd som locklist- eller lockpanel med brädor av kraftigt virke. I slutet av 1800-talet blev det vanligt att använda sig av spontade brädor. Liggande panel i förening med stående panel var en ganska vanlig kombination på sekelskiftets villor.

VÄLJ DEN DETALJERINGSGRAD SOM ÄR TYPISK FÖR BYGGNADERNA I OMRÅDET.

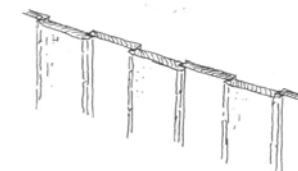
Ett detaljfattigt hus avviker om övriga hus är detaljrika och tvärtom. Profileringar och fasning av panelbrädor och lister gör den äldre panelarkitekturen mjuk men ändå livfull. En avfasning av locklisten kan vara tillräcklig för att uppnå denna effekt.

YTBEHANDLING AV PANELKLÄDDA BYGGNADER SKALL VARA TRADITIONELL TÄCKMÅLNING, EJ LASERING

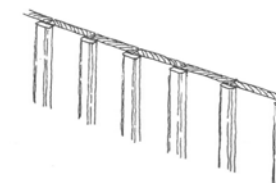
Täckande färgtyper har använts för utvändig målning alltsedan 1700-talet, då timmerhusen började beläggas med träpanel. Lasyrfärger, som började användas under 1900-talet, ger ett för äldre miljöer främmande intryck. Se vidare kapitel om FÄRGSÄTTNING sid. 26.

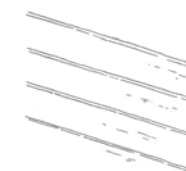
Stående lockpanel har gamla anor. Utförandet ger god beständighet mot röta genom god vattenavrinning och luftning.

Locklistpanel är en variant av lockpanel och är en paneltyp som passar på hus i äldre stadsmiljö.

Panelarkitekturens storhetstid var runt sekelskiftet. Liggande enkelfasspontad panel komb. ofta med stående dubbelfasspontad panel.

Forts. fasadmateriäl (riktlinjer)

VID FASADBEKLÄDNING MED PUTS SKALL TRADITIONELL SLÄT- ELLER SPRITPUTS ANVÄNDAS.

Putsning av trähus blev vanligt förekommande under 1800-talets första hälft. Nybyggda och äldre hus försågs med puts för att efterlikna stenhus. Putstekniken bestod av kalkbruk, som kalkmålades eller av kalkbruk med iblandad singel, som gav en grov spritputs.

Idag finns en mängd andra typer av putsbruk och färg, med iblandning av cement, silikat eller plast. Kalkbaserat bruk och färg har visat sig ha den bästa förmågan att släppa igenom fukt, är ljusbeständigt och ger på lång sikt ett enkelt underhåll. Kalkcementbruk och färg kan vara ett acceptabelt val, om cementhalten är låg, men det ger ett något fukttätare skikt samt är svårare att avlägsna. Plastbaserade färger är täta. Risk för fuktskador ökar med varje ommålning och med ökning av färgskiktets tjocklek.

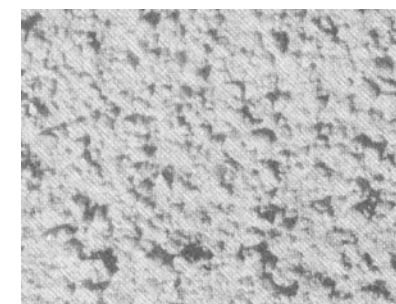
SPRUTAD YTPUTS AVVIKER I STRUKTUR FRÅN ÄLDRE TYP AV SPRITPUTS OCH GODTAS EJ UTAN STARKT VÄGANDE SKÄL.

Detaljer och profileringar fylls igen och det blir dålig åtskillnad mellan slätputsade partier och fasaden för övrigt. Sprutad ytputs är dessutom känsligare mot nersmutsning, då små fickor bildas i den skiftande sprutrikningen och regnvattnet ej kommer åt att skölja rent.

DETALJER PÅ PUTSADE HUS SKA UNDERSTRÝKA HUSETS KARAKTÄR OCH EJ DOMINERA GENOM ALLTFÖR KONTRASTRIK FÄRGSÄTTNING.

En slätputsad yta framstår som ljusare gentemot en grövre ytputs i samma kulör och ger ofta en tillräcklig kontrast genom skuggspelet som uppstår.

FASADTEGEL, SLAMMAT TEGEL, METALLPANEL OCH ANDRA MODERNA FASADMATERIAL ÄR FRÄMMANDE INSLAG I ÄLDRE MILJÖER, OCH KAN EJ GODTAS INOM OMRÅDE DÄR STADSMILJÖPLANEN GÄLLER.

Ända till slutet av 1800-talet användes enbart kalkbruk för putsning av fasader. Slätputs (vä) var den vanligaste putstypen. Spritputs (hö) med ärsingel blev en vanlig ytbehandling från omkring 1840-talet. Spritputsen kombinerades ofta med detaljer i slätputs.

Ett puttskikt bör vara starkast längst in. En kalkputsad fasad bör avfärgas med kalkfärg. Bilderna visar en kalkavfärgning på gammalt traditionellt sätt. Kalkfärgen är beredd på plats och färgen stryks på med pensel.

Fönster (riktlinjer)

VID NYBYGGNAD SKALL FÖNSTERPLACERING SAMT PROPORTION MELLAN FÖNSTER- OCH VÄGGYTA HARMONIERA MED TRADITIONELL FASADUPPBYGGNAD.

Fördela fönstren jämnt på fasaden, med väggyta mellan fönstren och väl tilltagen väggyta ovan fönstren.

FÖNSTREN SKALL HA KVADRATISKT ELLER STÅENDE FORMAT MED MITTPOST OCH SIDOHÄNGDA BÅGAR.

Sex- eller fyrdelade fönster hör till de vanligaste fönstertyperna i Söderköping. Fönster med bara en ruta har ingen förankring i byggnadstraditionen. Detta gäller även fönster med vädringslucka eller jalousier.

FÖNSTERBÅGAR OCH KARMAR SKALL VARA AV TRÄ OCH HA TRADITIONELL YTBEHANDLING, D.V.S. TÄCKMÅLAS.

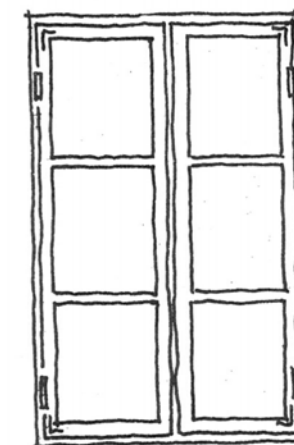
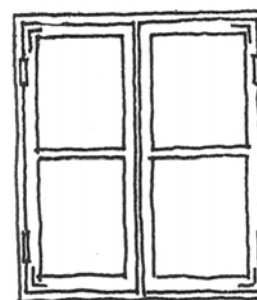
FÖNSTREN SKALL VARA PLACERADE I UTKANT FASADLIV.

VID OM- OCH TILLBYGGNAD SKALL NYA FÖNSTER HA SAMMA FORMAT, SPRÖJSINDELNING OCH DETALJUTFORMNING SOM URSPRUNGLIGA FÖNSTER.

Utbyte till fönster med andra yttermått innebär ingrepp i stomme och fasad och förändring av husets karaktär. Det är ofta lönsamt att reparera äldre fönster, då bågarna mestadels är tillverkade av tätvuxet, hållbart virke. Om fönstren måste bytas ut, måttbeställ då efter de gamla fönstren, om standardfönster ej passar i format. Totalkostnaden kan bli mindre, då ingrepp i stommen ej blir nödvändigt.

Fönster på äldre hus är som regel placerade i fasadliv och är jämnt fördelade över fasaden.

Fyrdelade och sexdelade fönster är de vanligaste fönstertyperna i Söderköping. De fyrdelade fönstren har en närmast kvadratisk form medan de sexdelade har en höjd som ofta är 1,5 X bredden.

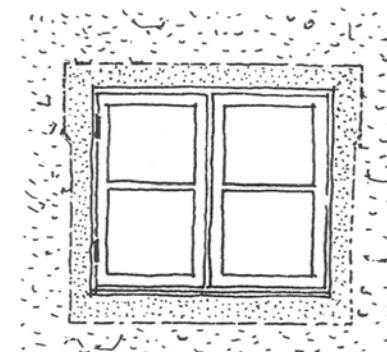
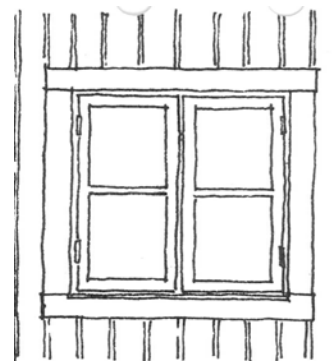
Fönsteromfattningar (riktlinjer)

FÖNSTER SKALL PÅ NYA BYGGNADER OCH TILLBYGGNADER FÖRSES MED FÖNSTEROMFATTNINGAR.

Fönsteromfattningarnas utförande har varierat på olika platser och i olika tider. I Söderköping har även enkla byggnader fönsteromfattningar. De består på äldre hus oftast av en slät bräda runt fönstret. Omfattningar med markerade hörn i överkant är vanligt förekommande både på panelklädda och putsade hus. 1800-tals hus har ofta profilerade fönsteröverstycken (gesimser*) ibland uppburna av konsoler. På en del av sekelskiftets trävillor består omfattningarna av sirligt kontursågade brädor. Fönsteromfattningar har även i ett enkelt utförande en dekorativ effekt och ger karaktär åt byggnaden.

FÖNSTEROMFATTNINGAR SKALL HA TRADITIONELL YTBEHANDLING OCH KULÖR.

Fönsteromfattningar på äldre bostadshus är nästan utan undantag ljusare än fönstersnickerierna och fasadfärgen. Mörka (tjärade) foder förekom i äldre tid nästan uteslutande på ekonomibyggnader och uthus. Svarta eller brunsvarta fönsteromfattningar saknar förankring i Söderköpings byggnadstradition.

Vanligt förekommande fönsteromfattningar på både panelklädda och putsade hus i Söderköping.

Omkring sekelskiftet blev det vanligt med profilerade överstycken.

Omfattningar i nyantik stil, där gesimser* och frontoner* bärs upp av volutformade* konsoler.

Ytterdörrar (kulturhistoriska synpunkter)

VÄLJ YTTERDÖRRAR SOM I UTFORMNING OCH YTBEHANDLING ÖVERENSSTÄMMER MED BYGGNADSTRADITIONEN.

Vanligt förekommande dörrtyper i Söderköping är bräddörren och fyllningsdörren (spgeldörren).

Bräddörren är på utsidan klädd med profilerad panel, oftast i liggande men även i diagonalt mönster.

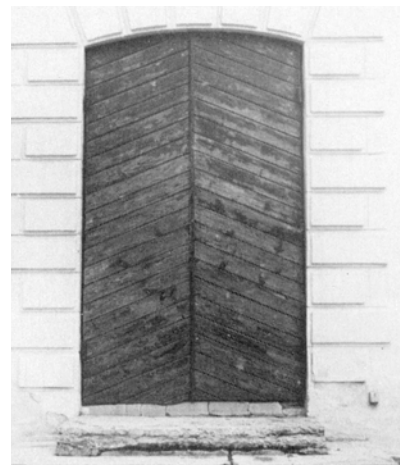
Fyllningsdörren är ofta av halvfransk typ med tre infällda fyllningar.

Ytterdörrar i empirestil* förekommer också, men är mindre vanliga.

Ädelträddörrar med asymmetrisk dekor, kvadrar*, sidoljus etc. avviker utseendemässigt från traditionella dörrtyper och ser främmande ut i äldre miljöer.

TRADITIONELL YTBEHANDLING PÅ YTTERDÖRRAR ÄR MÅLNING MED TÄCKANDE FÄRG.

Tunn linoljefärg med tillsatt pigment var i äldre tid den vanligaste färgtypen på ytterdörrar. Tillsats av guldocker* gav en ekliknande kulör, bränd terra* och engelskt rött en mahognyliknande.

Brädddörr klädd med profilerad panel är den äldsta dörrtypen.

Spegeldörrar med tre speglar var från och med 1700-talet och 100 år framåt en mycket vanlig dörrtyp.

Under 1800-talets första hälft blev denna typ av spgeldörr vanlig.

Fyllningsdörrar med glas i den övre spegeln förekommer ofta.

Entrépartier och skyltar (riktlinjer)

BEVARA OM MÖJLIGT ÄLDRE ENTRÉPARTIER TILL BUTIKER, PORTAR ETC.

Dörr- och fönsterpartier till äldre butiker är ofta dekorativt utformade, ibland med dörr- och fönsterluckor.

VID KOMPLETTERING AV ENTRÉPARTIER ELLER UTBYTE TILL NYA, SKALL MATERIAL, UTFORMNING OCH YTBEHANDLING VARA TRADITIONELL.

Dörr- och fönsterpartier i eloxiderad metall skiljer sig från traditionell utformning både betr. material och ytbehandling och bör ej förekomma inom område där stadsmiljöplanen gäller.

BEHÅLL OM MÖJLIGT ÄLDRE FASADSKYLTA I PLÅT, SKYLTA I GLAS, SKYLTA MÅLADE DIREKT PÅ VÄGG ETC.

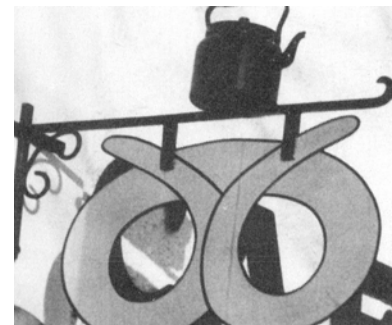
Skyltar förekom redan under medeltiden i städerna. Köpmän och hantverkare hängde ut prover på sina varor utanför bodarna, skomakaren en stövel, handskmakaren en handske osv. Varorna ersattes så småningom med symboler tillverkade i trä eller utklippta i plåt. Hantverksskyltarna var ofta upphängda på fint smidda järnarmar. De hängande bildskyltarna fick i slutet på 1800-talet konkurrens av större mera framträdande skyltar. Målning direkt på husgavlarna blev vanligt liksom plana skyltar av folierat glas. Emaljerade plåtskyltar kom i bruk på 1890-talet och något årtionde senare, år 1909, lanserades landets första ljusskylt i Stockholm.

NYA SKYLTA SKALL I UTFORMNING ANKNYTA TILL TRADITIONELLA SKYLTA, TYP SYMBOLISKA HÄNGSKYLTA I PLÅT, EMALJERADE SKYLTA ELLER SKYLTA I GLAS. MINDRE NEONSKYLTA MED RÖR SOM FORMAR SYMBOLER OCH BOKSTÄVER KAN ÄVEN ACCEPTERAS.

Stora, starkt lysande skyltar ter sig främmande i Söderköpings småskaliga stadsbild.

Ex. på utformning av äldre butiksentréer, Storgatan, Söderköping.

Söderköping har till stor del traditionellt utformade hängskyltar.

Söderköpings kommun har tagit fram ett skyltprogram (Skyltprogram för Söderköpings stad – daterat 2002-06-18), vilket i detalj beskriver hur skyltar, skyltfönster, flaggor mm ska utformas. Anvisningarna gäller fr.a. för Söderköpings innerstad.

Tak och takmaterial (riktlinjer)

TAK SKALL I GRUNDTYPEN VARA ETT SYMMETRISKT SADEL-TAK.

Brutna (mansardtak) och valmade tak kan även accepteras beroende på karaktären på omgivande hus.

VÄLJ EN TAKLUTNING SOM ÖVERENSSTÄMMER MED DEN TRADITIONELLA D.V.S. I ALLMÄNHET 30-37°.

Den äldre bebyggelsen har i mellersta Sverige ofta relativt flacka taklutningar. Taken anpassades till det aktuella takmaterialet. Torv var fram till 1600-talet det vanligaste taktäckningsmaterialet i städerna. Materialet är ganska tungt och kräver en relativt flack takvinkel för att ligga kvar.

TAKMATERIAL SKALL VARA TRADITIONELLT RÖTT LERTEGEL ELLER FALSAD PLÅT. KORRUGERAD PLÅT ELLER TAKPAN-NOR AV BETONG GODTAS EJ.

Taktegel har sina rötter i antiken. Det introducerades i Sverige under medeltiden och blev allmänt i städerna under 1600-talet och kom efter hand att nästan helt ersätta de äldre taktäckningsmaterialen. Takteglet var vanligtvis rött.

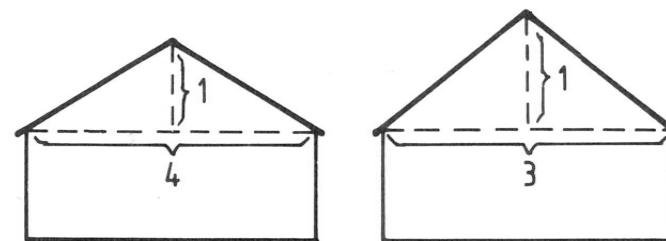
Takplåt började användas mera allmänt först under 1800-talet. Nya metoder att valsa ut plåten gjorde den billigare och mera åtkomlig för taktäckningsändamål. Den äldsta takplåtsfärgen är svart, senare blev engelskt rött vanligt, särskilt i kombination med rött lertegel. Under jugendtiden, d.v.s. runt sekelskiftet, målades plåttaken även i zinkgrönt och ibland även i en ljusgrå färg.

VID TAKBELÄGGNING AV SLÄTPLÅT SKALL PLÅT FÖR TVÄRFALSNING ANVÄNDAS.

Undantag kan göras för vissa delar av områden med lägre grad av kulturhistoriskt intresse, där bandtäckning tillåts.

Sadeltaket (vä) har en djup förankring i byggnadstraditionen och är den vanligaste taktypen i söderköping. Även brutna tak (mitten) och valmade tak (hö) förekommer.

Dessa takvinklar ansågs lämpliga vid takbeläggning av trä, torv och tegel. Takvinkeln bestämdes förr ofta av ett enkelt måttförhållande mellan husets bredd och takhöjden.

Tvärfalsning av plåttak.

Forts. tak och takmaterial (riktlinjer)

TAKUTSPRÅNG SKALL PÅ HUS FÖRLAGDA I GATULIV UTFÖRAS MED TAKFOTSINKLÄDNAD.

Profilerade takfotsinklädnader är mycket vanliga i Söderköping både på putsade och panelklädda hus.

TAKUTSPRÅNG BÖR EJ VARA STÖRRE ÄN 30 CM.

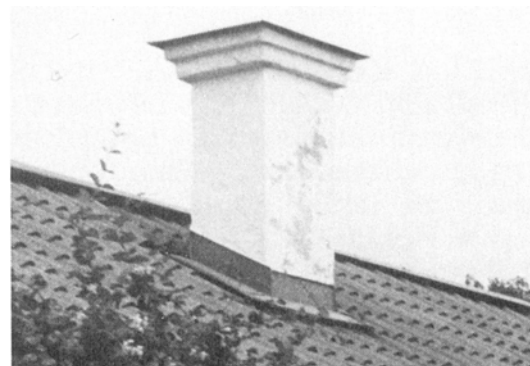
STUPRÖR OCH HÄNGRÄNNOR SKALL VID OM- OCH TILLBYGGNAD AV ÄLDRE HUS SAMT VID NYBYGGNAD, OM DENNA ERSÄTTER ÄLDRE HUS, UTFÖRAS MED VINKLADE, FALSADE KRÖKAR.

SKORSTENEN SKALL HA TRADITIONELL PLACERING I NOCK OCH HA EN FORM SOM ANSLUTER TILL BYGGNADSTRADITIONEN.

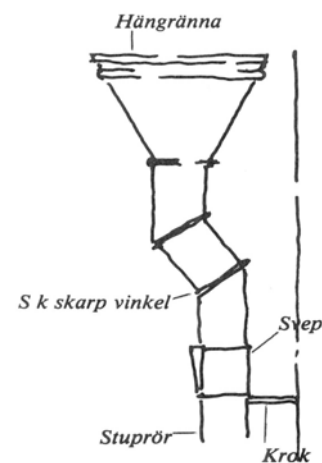
När en skorsten muras om bör den yttre formen bibehållas. Detta gäller inte minst det utkragade krönet.

Takutsprång på de äldre husen i Söderköping är som regel små och takfotsinklädningen oftast profilerad.

På äldre hus är skorstenen murad av stortegel, som ger andra dimensioner än dagens tegel. Vid ommurning bör teglet om möjligt återanvändas för att skorstenen skall bibehålla den ursprungliga formen. Stortegel kan också nybeställas.

Utformning av stupsprång.

Färgsättning (riktlinjer)

FÄRGSÄTT HUSET MED EN KULÖR SOM STÄMMER MED HUSETS ARKITEKTUR OCH SOM HARMONIERAR MED OMRÅDET FÖR ÖVRIGT.

Vissa byggnadsstilar är förknippade med viss putsstruktur och viss färgskala. Betrakta varje byggnad som en del i ett större sammanhang. En byggnad med starkt avvikande färgsättning splittrar gatubilden.

VÄLJ EN LJUS FASADFÄRG, DÅ LJUSA KULÖRER HAR STARKT STÖD I BYGGNADSTRADITIONEN.

Fasadfärgning har förekommit alltsedan 1600-talet, då byggnader på landet som herrgårdar etc. började rödfärgas. De flesta timmerhusen stod dock fortfarande gråa långt in på 1700-talet både på landsbygden och i städerna. Gradvis ersattes rödfärgningen av täckande färg. Det blev vanligt att klä de timrade husen med träpanel. Det hyvlade virket var ett lämpligt underlag för oljefärg, som fick sitt genombrott i slutet på 1700-talet. Stenarkitekturen stod som förebild vid färgsättning av såväl panelklädda hus som de putsade husen. Nyansskalan var ljus i färgerna grått, vitt och gult.

VÄLJ TRADITIONELLA KULÖRER PÅ VINDSKIVOR, KNUTAR OCH OMFATTNINGAR D.V.S. LJUSA FÄRGER.

Svarta knutar och fönsteromfattningar på bostadshus har få belägg inom svensk byggnadstradition. "Stenliknande" kulörer i grått eller grågrönt var vanligt på de tidigast rödfärgade byggnaderna. Enklare hus färgades ofta helt i rött förutom de hyvlade dörr- och fönsterfoderna, som målades med ljus oljefärg. I mitten på 1800-talet blev det allmänt brukligt att måla både knutar, vindskivor och fönsteromfattningar i vit färg.

På uthus och magasin förekom, till skillnad från bostadshusen, mörka detaljer som luckor och dörrar, ibland även knutar och vindskivor.

Fönsteromfattningar och utsmyckningar fick i 1850-talets putsarkitektur oftast samma kulör som fasaden för övrigt men framträder ändå genom skuggverkan eller genom olikheter i putsstrukturen.

Exempel på vacker fasadutsmyckning.

Forts. färgsättning (riktlinjer)

YTTERDÖRRAR, BROKVISTAR OCH FÖNSTERSNICKERIER SKALL MÅLAS MED TÄCKANDE FÄRG.

Traditionell färgtyp på ytterdörren är en tunn linoljefärg med tillsatt pigment som guldocker* (ekfärg), bränd terra* och engelskt rött (mahognyfärg).

Fönstersnickerierna har målats med täckande färg sedan lång tid tillbaka. Fönsterbågarnas färgskala är varierande. Några karakteristiska kulörer är varmgrått, kromgrönt, engelskt rött samt vitt. Brokvistarna (öppna verandor) är idag oftast enfärgade men har troligen under någon period varit färgrikare.

PLÅTDETALJER OCH STUPRÖR SKALL EJ FRAMHÄVAS UTAN UNDERORDNA SIG HELHETEN.

Detaljerna i anslutning till taket har i allmänhet målats i takets färg, fönsterbleck i fönstersnickeriets, fasadlister vanligtvis i fasadens färg.

Beträffande kulörer på stuprör är det mera osäkert men mycket tyder på, att det på finare byggnader nästan varit en regel att måla in stuprören i fasadens färg. Nutidens maskintillverkade stuprör erbjuds ofta i vissa standardkulörer: vitt, rött och svart. Många fabrikanter kan dock leverera specialkulörer till en rimlig merkostnad.

Allmänheten har rätt till råd och upplysningar i byggnadsfrågor och färgsättningsfrågor. Kostnadsfri rådgivning kan fås genom Samhällsbyggnadskontoret.

Hänvisning genom kommunväxeln: 0121- 18 100.

De äldre panelklädda husen är ofta oljemålade i en enda ljus oljefärg. Vitt eller svagt gult är vanligast.

Traditionell färgtyp på ytterdörrar, snickerier och brokvistar är täckande linoljefärg.

Plank och staket (riktlinjer)

VÄLJ PLANK- OCH STAKETTYP PASSANDE TILL HUSETS BYGGNADSSTIL OCH TILL OMGIVNINGEN.

Plank och staket tillhör sedan gammalt Söderköpings gatubild. Redan 1875 års byggnadsordning, Söderköpings första, innehöll stadgar om plank och staket. Planken ger en tydlig åtskillnad mellan gård och gata, binder samman eller åtskiljer och är viktiga inslag i stadsbilden. Om plank eller staket rivs utan att ersättas med nya, splittras gaturummet.

STAKET SKALL HA STÅENDE SPJÄLOR OCH HA EN HÖJD AV MINST 1 M.

Spjälstaket av vanlig svensk modell är vanligt förekommande i Söderköping. Det är uppbyggt av stående spjälor, som hålls samman av liggande reglar. Spjälorna har i allmänhet profilerade toppar. Stolparna är vanligtvis i trä med urtag för de liggande reglarna.

PLANK SKALL UTFÖRAS MED STÅENDE BRÄDOR OCH HA EN HÖJD MELLAN 170 – 210 CM.

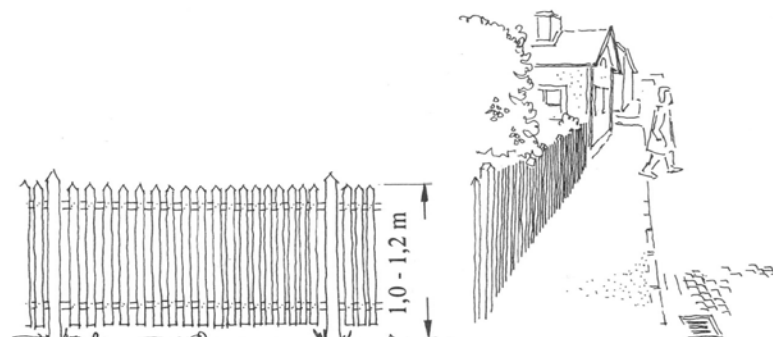
Vanligast förekommande typ av plank har stående brädfodring, locklistpanel lika bostadshuset och en täckbräda som skyddar mot regnvatten.

PLANK OCH STAKET SKALL HA TRADITIONELL YTBEHANDLING, D.V.S. MÅLAS MED TÄCKANDE FÄRG.

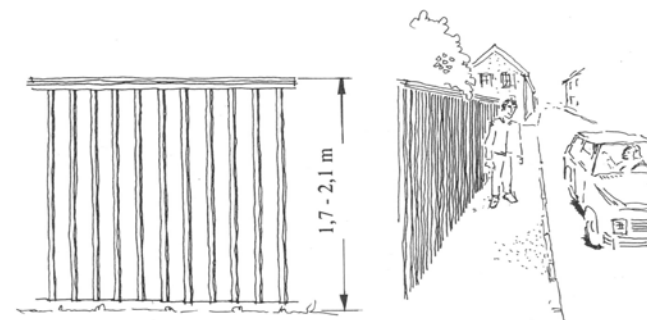
Lämplig kulör är vanligtvis husfasadens kulör.

Ett typiskt Söderköpingsplank med valvprofilerad överliggare.

Exempel på utformning av staket.

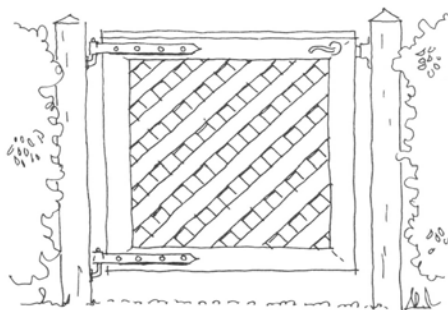
Exempel på utformning av plank.

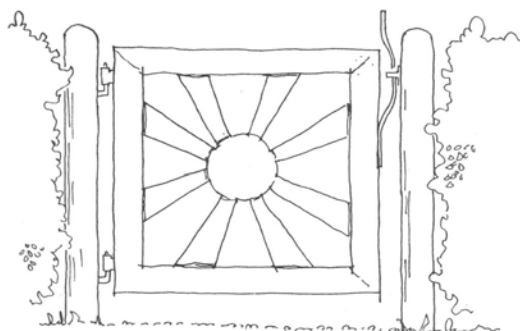
Grindar (kulturhistoriska synpunkter)

GRINDAR SKALL UTFORMAS ENLIGT GAMMALT MÖNSTER OCH SKALL I LIKHET MED PLANK OCH STAKET TÄCKMÅLAS.

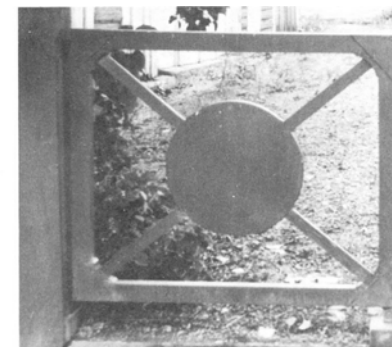
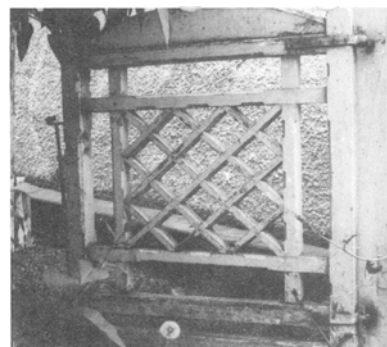
Grindarna i Söderköping har varierande utformning men är ofta av typ "solgrind" eller "diagonalgrind". Även grindar i smide förekommer, vilka blev vanliga vid sekelskiftet.

"Diagonalgrinden" kan konstrueras på ett enkelt sätt med två ramar och diagonal rutfyllning mellan dessa. Överst en täckbräda för att underlätta vattenavrinning.

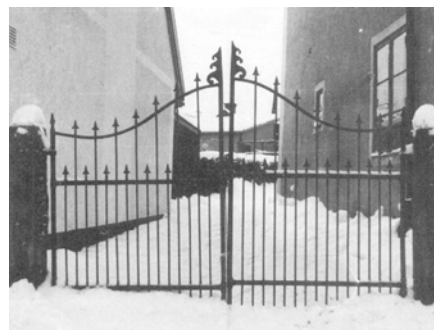
"Solgrinden" är ett gammalt grindmönster med spjälor, som från mittenstrålar ut i ett ramverk.

Söderköpingsgrindar av typ "diagonalgrind" resp. "solgrind".

Annan utformning på trägrind.

Grindar i smide blev vanliga vid sekelskiftet.

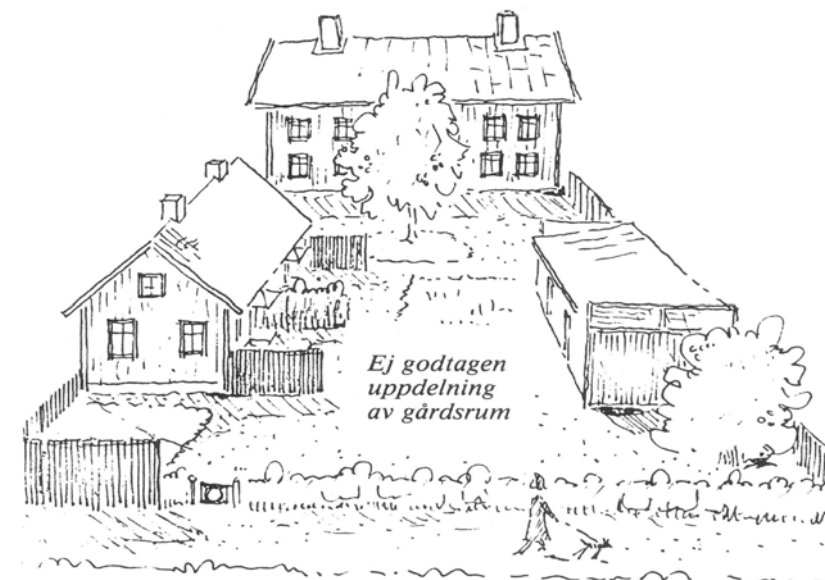
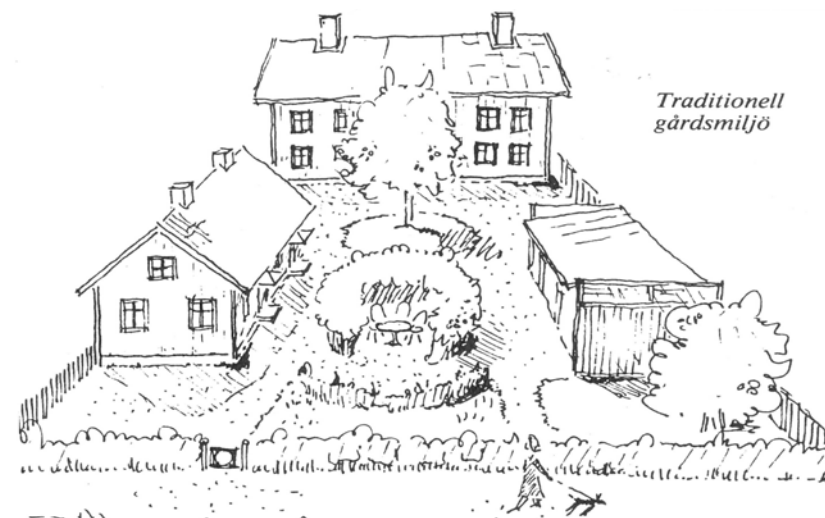
Fastighetsbildning

FASTIGHETSBILDNING I STRID MOT GÄLLANDE TOMTINDELNING ELLER MOT STADSPLANENS INTENTIONER MEDGES ENDAST OM TILLRÄCKLIGT VÄGANDE SKÅL FINNS.

Uppdelning av fastigheter med traditionell gårdsmiljö medför ofta att det ursprungliga bebyggelsemönstret med gemensamma gårdsrum till huvud- och sidobyggnader spolieras. Byggnadsnämnden har därför en restriktiv inställning till uppdelning av sådana fastigheter. I vissa fall kan befarade olägenheter undvikas om gemensamhetsanläggning bildas.

OM AVSTEG FRÅN GÄLLANDE TOMTINDELNING ELLER FRÅN STADSPLANEN MEDGES SKALL DEN NYBILDADE FASTIGHETEN STRIKT ÖVERENSSTÄMMA MED DEN BEFINTLIGA ELLER PLANERADE BYGGNADENS YTTERVÄGGLIV.

AVSKÄRMNING GENOM STAKET, HÄCK ELLER LIKVÄRDIGT, I SYFTE ATT TILLSKAPA PRIVAT VISTELSEYTA PÅ STAMFASTIGHETEN ELLER PÅ MARK SOM OMFATTAS AV GEMENSAMHETSANLÄGGNING, STRIDER MOT SYFTET ATT BEVARA DE GEMENSAMMA GÅRDSRUMMEN.

Ordförklaringar

BRÄND TERRA	= Italienskt rött jordpigment.
EMPIRSTIL	= Fransk konststil (1804-1815).
FRONTESPIS	= Ett ovanför taklisten uppskjutande gavelprytt parti, som ofta markerar mitten på en byggnad.
FRONTON	= Triangulärt eller bågformat överstycke (gavelfält) direkt under taket på en fasad eller över dörr- och fönsteröppningar.
GESIMS	= Utskjutande vågrätt listverk som kröner eller avdelar en fasad- eller väggyta eller kröner dörrar eller fönster.
GULDOCKER	= Blandning av bränd och obränd ockra (järnförening).
KVADRAR	= Fyrkantigt tillhuggna byggnadsstenar.
PATRICIERSTIL	= Antik romersk byggnadsstil från omkring 500 år f.Kr.
PILASTER	= Pelare sammanbyggd med vägg.
VOLUT	= Spiralliknande arkitektonisk detalj som påträffas som pelarutsmyckning och som byggnadsdel i fasader eller interiörer.
VÅRDTRÄD	= Träd som planterats, vanligtvis för att vårda eller vaka över någon under dess livstid. Träden som används är oftast ädellövträd som till exempel ask, lind och kastanj, dels för att de är så storvuxna och dels för att de är långlivade.

Litteraturkällor

Nya hus i en gammal stad, *Sture Balgård*
 Så renoveras torp och gårdar, *Hidemark/söderström/Unnerbäck*
 Gamla stan, *Stockholms byggnadsnämnd*
 Vård av trähus, *Sören Thurell*
 Bygg i trä, *Träinformation*
 Underhåll, upprustning, ombyggnad, *Bostadsstyrelsen /Riksantikvarie-
 ämbetet/ Statens planverk*

Innehållsförteckning

Sid 2	Historisk återblick
Sid 4	Stadsmiljöplan
Sid 6	Bebyggelsekaraktär
Sid 7	Bebyggelsekaraktär Område A
Sid 8	Bebyggelsekaraktär Område B
Sid 10	Bebyggelsekaraktär Område C
Sid 11	Bebyggelsekaraktär Område D
Sid 12	Gruppering
Sid 13	Gårdar
Sid 14	Nybyggnad
Sid 15	Tillbyggnad
Sid 16	Ombyggnad
Sid 17	Isolering
Sid 18	Fasadmaterial
Sid 20	Fönster
Sid 21	Fönsteromfattningar
Sid 22	Ytterdörrar
Sid 23	Entrépartier och skyltar
Sid 24	Tak och takmaterial
Sid 26	Färgsättning
Sid 28	Plank och staket
Sid 29	Grindar
Sid 30	Fastighetsbildning

STADSMILJÖPLANEN (ursprungligt benämnd MILJÖREGLER – SÖDERKÖPINGS INNERSTAD) är upprättad av Samhällsbyggnadskontoret, på uppdrag av Bygg- och miljönämnden, antagna av Kommunfullmäktige den 28 november 1985.

Ursprunglig sammanställning och foto: Barbro Joelsson

Stadsmiljöplanen uppdaterad november 2009 av Niklas Elvinsson.